

DE COM CONVERTIR UN MUSEU EN ARENA

EL MUSEU COM A ESPAI PÚBLIC

Pràctica artística i contextos socials

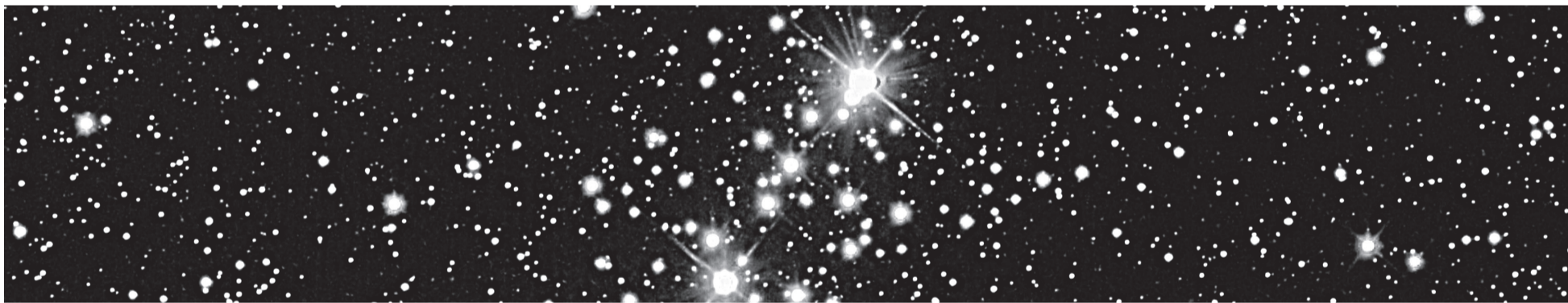
Cicle a cura d'Oriol Fontdevila

Tanit Plana i Laia Ramos

Exercicis de memòria aplicada

Un intent de reconèixer el que és

Del 28 de novembre de 2013 al 16 de febrer de 2014

De què serveix recordar el passat? Quines narratives despleguem per relatar-lo? Amb Exercicis de memòria aplicada s'ha convidat persones de Mollet del Vallès que han viscut la Guerra Civil a recordar-ne les vivències i transformar-les en imatges. La possibilitat de rememorar el passat ha anat acompanyada d'un procés de reflexió a l'entorn dels usos de la memòria històrica i els seus mitjans.

TANIT PLANA I LAIA RAMOS han plantejat un procés singular per a la representació de fets històrics. D'una banda, han contactat amb un seguit de persones de Mollet del Vallès per recollir vivències relacionades amb un episodi traumàtic de la història recent, la Guerra Civil. A partir d'aquí, han iniciat un treball de negociació amb els seus interlocutors que les ha portat a alterar determinades convencions amb què s'estableix la interacció amb els testimonis i la seva representació. En aquest sentit, s'ha

convidat els testimonis no solament a oferir vivències, sinó també a participar en el procés de la seva transformació en imatges.

Habitualment, el testimoni apareix representat com una víctima, com a algú per qui l'espectador hauria de sentir compassió. Aquest clíxe es correspon fàcilment amb la qüestió que al testimoni se'l desposseeixi de poder de decisió a l'entorn de la seva pròpia representació, per acabar sent un agent passiu en la representació dels fets que explica. Amb *Exercicis de memòria aplicada*,

la tasca ha consistit, en canvi, en implicar el testimoni en la selecció de les vivències que es procedeix a posar en escena i en la direcció artística de la seva realització.

Per a les recreacions s'ha fet, així mateix, un càsting entre els habitants de Mollet del Vallès, per aparèixer com a figurants de les imatges. La reflexió a l'entorn dels mitjans de la memòria s'ha disseminat, així, en correspondència amb el procés de producció. Un cop esdevinguda la sèrie d'imatges, es vol també que aquesta possibilitat reflexiva sigui

operativa i prossegueixi a les mans de l'espectador. En aquest sentit, amb les fotografies no es busca naturalitzar l'accés al passat. Les imatges es queden a mig camí i el passat el mostren a mitges. Elements contemporanis conviuen amb elements pretèrits a l'hora de donar forma a les experiències dels testimonis. I és des d'aquest punt intermedi que es busca interrogar la mirada que des de la nostra quotidianitat llancem sobre el passat: és realment passat el que veiem a les imatges? Parafraçant el subtítol del projecte –un in-

tent de reconèixer el que és–, es tracta realment del passat o del present el que se'ns hi mostra?

En aquest cas, el que es vol visualitzar amb *Exercicis de memòria aplicada* no són solament alguns episodis de la Guerra Civil a Mollet, sinó també la necessitat que té el nostre present de recórrer constantment a la recreació d'episodis històrics. Es tracta d'una reflexió sobre aquest impuls de la nostra societat per recrear el passat en imatges, com també un assaig d'alternatives per relatar-lo.

Un intent de reconèixer el que és

Per a la realització del projecte Exercicis de memòria, Tanit Plana i Laia Ramos han portat a terme un seguit d'entrevistes a persones de Mollet del Vallès que van viure la Guerra Civil Espanyola. A continuació transcrivim els fragments d'aquestes converses, que han servit de base per a la recreació d'escenes en el projecte fotogràfic. Els testimonis que han participat en el projecte són Àngela Tomàs, Pere Fortuny, Jaume Vilà i Jaume Boix.

A

J: Sí... jo quan va començar la guerra tenia 6 anys i quan es va acabar en tenia 9. I, és clar, a aquesta edat les coses són una mica llunyanes, no? Però hi ha records que queden molt arrelats, de situacions violentes i de situacions difícils que les recordes al llarg de la vida, quan hi havia els bombardeigs...

T: Tu ets d'aquí, de Mollet?

J: Sí. Jo vaig néixer aquí mateix.

T: En aquesta habitació?

J: Sí, en aquesta mateixa habitació, sí, sí. És a dir, fa 83... 83 anys, 2 mesos i 5 dies.

T: I sempre has viscut en aquesta casa?

J: I aquí hi han mort els meus pares també. Aquesta casa la va fer el meu avi l'any 1929 i hi han viscut els avis, després els pares i ara nosaltres.

T: Però els teus fills ja no?

J: No, els fills ja no. Els fills, un està casat a Granollers i l'altre sí que viu aquí a Mollet, però com que porta la feina que tenim ara a Sant Pere de Riudebitlles, ell viu en un poble que es diu Torrelavit.

T: Va, doncs, Jaume, explica'ns... Hi ha alguns records que, tot i que hi hagi molta distància i que evidentment la persona ha anat canviant molt...

J: Però sí que he de dir que per als qui hem tingut la desgràcia de viure la Guerra Civil, és una cosa molt crua i que queda en el record per a tota la vida, perquè recordes imatges que et van quedar gravades. I ja no parlem dels bombardeigs... perquè Mollet va ser bombardejat dues vegades: l'una va ser el 8 de gener de 1938 i l'altra, el 25 de gener de 1939, i aquests dos bombardeigs els vaig viure perquè les bombes em van caure a 50 o 60 metres. Però el que també recordes, és clar, són escenes difícils, perquè per exemple el meu pare era un home que tenia un negoci que feien pernil, tenia cotxe, un home que anava a missa i en aquella època es considerava que això era, deien, semifeixisme, no?

T: Sí...

J: I el van venir a buscar, va venir un cotxe aquí per emportar-se'l i l'haurien afusellat a Montcada, segurament. Però per sort era a Barcelona, el van poder avisar i no va passar res més. Vàrem tenir sort, perquè el qui llavors era l'alcalde d'aquí a Mollet era el Josep Fortull, que era amic del meu pare i el va avisar: "Pere, vés amb compte que el Comitè..., he sentit a dir que es parlava de tu i no fos cas..." Així el pare, cada dia que anava a Barcelona, abans de tornar a casa telefonava des de casa de la germana que teníem allà i si no hi havia res de nou ell venia. Però el dia que van venir aquí el vàrem poder avisar, i no va venir i es va poder escapar. Van passar tres anys, i aquí ens vàrem quedar els avis, ja grans, la meva mare i la meva germana petita i vàrem passar gana. Principalment, els tres últims mesos de la guerra, vàrem passar gana; no nosaltres, en general tothom, perquè les coses estaven d'aquella manera... Una guerra civil és el pitjor que pot haver-hi en un país; es maten germans amb germans. Llavors, acabada la guerra, el meu pare va poder tornar...

B

T: A casa ja no en fèieu, de pernil? O es va aturar una mica la producció en aquella època?

J: És que quan el meu pare va haver de marxar, van venir aquí uns camions que portaven les banderes de la CNT/FAI i tot i es van emportar uns 500 pernils que teníem a l'assecador. M'imagino que s'ho enduien per portar-ho al front per menjar... Així que nosaltres ens vàrem quedar sense el pare i sense els pernils.

T: I tu recordes quan se'ls van emportar?

J: Sí, sí, sí. Recordo uns camions que anaven carregant els pernils des d'aquí al pati. Llavors van marxar i vàrem dir: "Doncs ja s'han emportat els pernils." Sí que el meu avi era un home, bé... tota la meva família ve de la pagesia, el meu avi era pagès i aquí al darrere, on tenim un pati que llavors era més gran, hi tenia tomaqueres plantades, tenia patates, enciams i gràcies això anàvem tirant. Per sort, això fou el que ens va salvar. Els meus avis materns també eren pagesos i s'estaven a Taradell, i el meu avi baixava amb el carro des d'allà i ens portava un sac de farinetes de blat de moro. Pensa que hi ha quasi 50 quilòmetres i baixava i ens portava les farinetes fins aquí. Recordo que quan arribava era com si vingués el menjar dels déus.

C

T: I què és el que vèieu?

J: Es parava un cotxe aquí de gent que no coneixies de res que anaven amb fusells.

T: D'això te'n recordes?

J: Sí, d'això encara me'n recordo, jo llavors tenia... No va ser immediatament en començar la guerra, era quan jo tenia 7 anys. És a dir, això no va passar dins l'any 36, això va passar el 37. Em recordo d'un cotxe que va parar aquí al davant, es va quedar un soldat amb un fusell davant la porta i la meva àvia, que era molt llesta, em va dir: "Jaume, au, surt al carrer i posat a jugar davant del guàrdia i llavors vés, a poc a poc, cap a casa del Pere Costa", que eren bons amics, "vés allà i jo et vindré a buscar". I amb això...

T: Que anassis marxant...

J: ...vaig sortir i allà hi havia el soldat amb el fusell. Va veure un nen de 6 anys que es posava a jugar i no em va fer cas. I jo, pa-pa-pa, vaig anar marxant cap a casa d'en Pere Costa. I al cap d'una estona surt la meva àvia: "On és aquell nano, on és aquell nano?" El soldat li contesta que estava per aquí. I ella: "Au, se'n deu haver anat a casa del seu amic!" I des d'allà vàrem telefonar. Una àvia punyetera, eh?

T: Això li va servir per poder sortir i venir a buscar-te.

J: És clar. Va venir i allà va dir: "Pere!" I com que en Pere tenia una germana casada a Barcelona, abans de venir a Mollet sempre telefonava des d'allà. Llavors li van trucar i li van dir: "No vinguis, que aquí davant hi ha un cotxe amb la bandera de la FAI." Pensa que llavors els portaven a afusellar al cementiri de Montcada. De Mollet em sembla que n'hi va haver 7 o 8, d'afusellats; entre el mestre..., com es deia?, ara no me'n recordo... Van haver-hi 6 o 7 afusellats.

D

J: A veure, llavors jo tenia 6 o 7 anys. Per tant no puc, diguem... Però, en aquest cas, quan es va saber que s'havia parlat del meu pare, el qui l'hi va dir no hi era directament, sinó que l'hi va comentar en Vallbona, que era un home d'aquí Mollet que era allà. Recordo que quan tenia 5 anys i sortíem de missa i anàvem a casa dels Fortuny, que tenien pastisseria... Recordo que sempre hi anàvem, el meu pare hi parlava, agafàvem la coca de nata que era típica d'aquella època, els diumenges. Però sí que recordo que el pare i en Fortuny eren amics. No amics d'una relació constant, eren coneguts. Es coneixien bé. I sort en va tenir el pare de ser avisat que anés amb precaució. Perquè, llavors, quan va haver-hi la repressió... No es comptava que l'afusellessin, perquè semblava que havia aconseguit un indult. Però sembla ser que va haver-hi una força amagada que volia que l'afusellessin.

T: D'això m'han arribat moltes versions, però no saps gaire... Bé, de fet, ningú no deu saber-ho del cert.

J: Ah! Deien que l'indult l'hi havien donat perquè no es podia demostrar que ell hagués fet cap cosa mal feta. Però, és clar, com que d'una banda s'havia aterrat a l'església i de l'altra hi havia hagut alguns crims, un dels quals el del mestre, que es deia Marrugat, que el van assassinar el dia del... Així el van poder responsabilitzar a ell com a alcalde. Però, com que no hi havia proves suficients, es va poder aconseguir l'indult. Però no se sap quina mà va fer uns passos perquè es precipités la pena i se l'afusellés. Sembla que una cosa així no pogués passar mai més.

E

A: La guerra va començar el 36. Jo tenia 3 anys. I 6 quan va acabar. I és de quan jo recordo més vivències, de quan va acabar. Amb 3 anys no tens gaires records.

T: Digue'm de què te'n recordes.

A: Ui! Recordo els bombardeigs d'aquí Mollet. Nosaltres caminàvem per un camp, amb la meva mare, perquè el meu pare era a la guerra. Llavors van començar a sortir avions d'aquí, a la serralada de Marina, i com que ets una criatura allò et fa gràcia i jo li deia a la mare: "Mira, mira, que ja en surten més!" També hi havia la meva àvia, que li deia: "Ai, noia, això no m'agrada gens!" I ella li responia: "Ai, mare, sempre veieu les coses malament!" I després ja es va començar a sentir el soroll de les metralleres i de seguida em van fer estirar allà en un marge i la meva mare es va estirar sobre meu i em va posar un bastó a la boca. Quan volia aixecar el cap no em deixava fer-ho perquè no volia que veiés el que passava. I van caure moltes bombes per allà a la vora. Quan van haver acabat i em vaig aixecar, hi havia una polseguera...

T: Això que dius que et van posar un pal a la boca... Com era?

A: Sí, era un bastó que al col·legi ens el feien portar penjat al coll lligat amb un fil. Quan bombardejaven te'l feien posar a la boca perquè diuen que si tens la boca tancada i bombardegen se't poden rebentar les oïdes. En canvi, així respires i mantens la boca oberta.

F

A: Em recordo per on passaven els moros a les nits, però com que llavors jo vivia al carrer Sant Antoni, que és quasi a la sortida de Mollet..., bé, ara la sortida és més llarga, no? Els moros passaven per la carretera a la nit.

T: Qui eren els moros? Explica-m'ho perquè ara m'he perdut. Els que venien de baix al Marroc amb en Franco?

A: Sí. Primer van passar la pobra gent que anaven carregats amb paquets i que marxaven cap a França. La carretera anava de pal a pal de gent i, és clar, els nens, què fèiem? La casa dels meus avis era la primera casa que tocava el carrer, hi havia un pedrís que era un tros de paret alt i llarg com d'aquí a allà, des d'on anàvem a mirar, a veure el que passava... Tots els nens cap allà. Eren novetats per a nosaltres.

T: Deies que feien un soroll?

A: Feien un "uoh, uoh" i cantaven.

T: I et feien por?

A: No, perquè jo estava amb la mama i amb uns nois que estaven refugiats amb la veïna. Ens deien: "Mireu-los des d'aquí i no feu gens de soroll, que si feu soroll us maten." Allà tots calladets, jo sempre calladeta.

G

J: Bé, l'arribada de la guerra va ser tremenda, perquè per a una persona religiosa com jo, veure que ho tanquen tot i maten a tothom... Hi havia un del piquet que va tirar el rosari a terra, el va trepitjar i va dir: "¡Que no vuelvan más esta gente!"

T: I què et deia la teva mare sobre això? Era un tema de què es parlava, aquest?

J: La meva mare em deia: "A callar! Quiets perquè això no va." Quan va entrar en Franco, no vaig pensar que fos un victoriós, sinó un home que ens va tornar a obrir les esglésies i a posar les coses a to, com ho teníem abans. Em van dir que em fes de la Falange i me'n vaig fer. Però no em vaig ficar mai en cap de les comissions.

T: I què feien aquestes comissions?

J: Controlaven la gent que estava ficada en política. I d'això no en vaig voler saber res. Vaig ensenyar instrucció als soldats.

T: I com és que vas acabar fent instrucció?

J: Perquè no costa gens ensenyar instrucció als soldats. Undos-tres, un-dos-tres. Dreta, esquerra. Jo tenia un cosí d'Alella que es va amagar a casa.

T: On el teníeu?

J: S'estava a casa, dins la botiga. I em van cridar a mi, al servei. Jo no volia anar a matar a ningú ni que em matessin. I vaig anar a casa del meu cosí d'Alella, on hi havia molts llocs per amagar-se. Allà hi havia una mina que d'Alella anava cap al Masnou. Doncs a nosaltres, que coneixíem el miner del poble, ens ho va dir.

T: Vàreu anar a la casa d'Alella. Quant de temps us hi vàreu estar?

J: Fins que van donar una amnistia i nosaltres ja estàvem cansats d'estar amagats.

T: M'interessen molt aquests dos anys que vàreu passar amagats. Com era el dia a dia? Què fèieu?

J: Vaig dibuixar bastant. Però els dibuixos que vaig fer allà no els trobo perquè s'ho va quedar tot el meu cosí.

T: En recordes algun d'especial? Què era?

J: Un sant Joan, una cosa molt bonica, em va agradar i ho vaig fer. Hi havia un nen petit, a la casa, i jo el gronxava i li cantava cançonetes. Era un nen preciós.

X: La masia aquesta és un restaurant ara, és Cal Sors d'Alella. Els masovers d'aquesta masia eren els pares d'en Jaume.

T: Els teus tiets.

X: En aquesta masia és on van fer la mina per anar fins a...

T: És a dir, el dia a dia que passàveu, era un dia a dia normal, no?

J: Llegíem, miràvem l'ambient de la casa, venien a comprar verdures, fins i tot havíem de fer marxar la gent a trets perquè venien a robar-les.

T: Que tenien terres?

J: Sí.

X: Ells mateixos a les nits vigilaven que no els hi anessin a robar.

T: Però tu et podies deixar veure allà?

J: No. Allà hi havia un mosso que si ens hagués vist ens hauria denunciat de pet. Ell era allà mentre treballava, però procuràvem que no ens veiés...

X: Un mosso que treballava allà mateix i no es va adonar mai que vosaltres éreu allà, però suposo que els fills sí que ho devien saber...

H

A: Vàrem marxar d'aquí Mollet, perquè el meu pare havia estat l'últim alcalde, vàrem marxar tots els qui formaven part del seu grup municipal...

T: Amb les famílies?

A: Amb les famílies. Com a família només hi anàvem la meva mare, la meva germana i jo, els altres anaven sols. Per exemple el Tura. Has sentit a parlar mai del Tura? L'avi de la Montserrat Tura, també era alcalde de Mollet, que s'ho anaven alternant amb el meu pare. Ell va marxar amb dos fills, i a propòsit, un dels fills va morir en un camp de concentració, a Mautausen. Nosaltres, la meva germana, la meva mare i jo, vàrem arribar a la frontera i el meu pare ens va dir: "Vosaltres cap a casa, perquè no crec que això prosperi, perquè els EUA i Anglaterra això no ho acceptaran." Carai si ho van acceptar!, ens van traïr i tot. Va passar i nosaltres ens vàrem quedar en un poblet a la vora de la frontera que es diu Llorà. I el meu pare, amb la propaganda que al qui tenia les mans netes de sang no li passaria res, ell va entrar per Hendaia. I al cap de 15 dies justos ja el van agafar i li van pegar, el van apallissar i el van portar a Santa Elena, a Lleó. De Santa Helena a Sant Marc, que avui dia és el Parador Nacional més important d'Espanya. Allò era un camp de concentració i allà no sé si va ser-hi 2 o 3 mesos i tot això t'ho explico aquí, eh?

T: Explica.

A: Aleshores, a partir d'allà, quan el pare va arribar aquí, que nosaltres no ho sabíem, es va estar 15 dies en aquest poblet, fins que van entrar els nacionals i tota la història. I va aconseguir que, amb la meva mare, un camió ens baixés fins a Badalona. La meva germana anava a la caixa amb els soldats i la meva mare i jo anàvem a la cabina, jo a la falda de la meva mare.

T: Quants anys tenies?

A: 6 anys i la meva germana, 10. I un "sargento", un oficial d'ells, va intentar posar-li la mà a la faldilla, sí, sí, això ho tinc ben gravat.

T: Què va intentar fer?

A: No, la va tocar. I el conductor li va dir que si no tenia vergonya de fer una cosa així amb una criatura a la falda. Sort d'ell.

T: És a dir, a la cabina hi anàveu un conductor, un soldat...

A: No, el conductor, un militar, la meva mare i jo. Ens van deixar a Badalona i vàrem anar a casa d'una cunyada de la meva mare que estava casada amb un germà de la meva mare, ens va acollir allà i ens hi vàrem estar 2 o 3 mesos, i quan l'avia paterna ens va dir que podíem venir, vàrem venir. Vàrem venir i ens van acollir elles, perquè el meu pare tenia una pastisseria a la plaça de l'ajuntament i el capellà s'ho va quedar tot: hi havia pintures, roba, mobles, una biblioteca molt important. S'ho va quedar tot i nosaltres no podíem anar-hi. Ells hi vivien!

T: A casa vostra?

A: Sí, sí, a casa nostra. Ho tenia com a rectoria. Ens va acollir la iaia. I el capellà junt amb l'alcalde de llavors, un tal Simón Rebassa, van donar l'ordre que ningú no ens podia vendre menjar.

I

A: Les cartes del meu pare les tinc totes. Fins a l'última, que és quan s'acomia, les tinc totes. I tant, i tant! Com un tresor. La meva germana i jo no el vàrem veure mai més. Vàrem aconseguir, a través del meu avi, el pare de la meva mare, que havia estat Guàrdia Civil, llavors ja estava jubilat, no va formar part del cop d'Estat... Com que tenia coneixences a Burgos va aconseguir allà un aval perquè al meu pare el traslladessin aquí, a la Model de Barcelona. Una vegada aquí, anava buscant firmes per aconseguir l'indult. Però tothom ens tancava les portes. Una vegada vàrem anar a demanar la firma a una vídua que el seu marit el van matar els incontrolats que hi havia en aquell moment, durant la revolta, era un monàrquic i el van assassinar. Vàrem anar a demanar-l'hi i va esperar que arribés el capellà. Quan va arribar, aquest li va dir si havia firmat res, ella va contestar que no, que l'esperava a ell, i ell li va replicar entre crits: "Està prohibit firmar, eh? Està prohibit!" I jo anava amb la meva àvia i amb la meva mare agafats de la mà.

T: I res de res...

A: Res de res.

T: Llavors sí que la teva mare va poder visitar més sovint el teu pare?

A: Sí, cada setmana. Li portava la roba neta, s'emportava la roba bruta, li portava algun paquet de menjar. I el dia 15 de juliol de l'any 39, a l'hora de dinar, ve el capellà a la porta de casa i truca. Anava acompanyat de dos homes, els van fer passar a dins de casa i els van fer seure allà al menjador, i el capellà ens diu que aquella tarda anava a fer una gestió que la recordariem tota la vida. Òndia!, que et diguin això què vol dir?, que salvaran el teu pare, tots agenollats allà. Tinc l'escena ben gravada. Tothom li va donar les mans en senyal de gratitud. L'endemà, que era Santa Carme, el dia 16 de juliol, ma mare se'n va anar a Barcelona a portar-li el paquetet de roba i una mica de menjar, i quan arriba a la porta li diuen que aquella matinada havia estat afusellat. Fixa't la gestió que va anar a fer el capellà. I això ho vaig poder comprovar, vaig anar a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a Sant Cugat, i vaig demanar l'expedient del meu pare i de 2 o 3 companys més i de tots hi havia l'ordre des de Madrid del dia que els havien d'afusellar, però en el del meu pare no hi era..., no hi era...

T: I va ser perquè...

A: Va ser perquè el capellà va donar l'ordre. Resulta que l'advocat que portava els papers del meu pare era un catedràtic de la universitat i eren molt amics. Aleshores la meva mare i la meva tia van anar a comunicar que el meu pare era mort. I li va dir: "Carme! Què ha passat?" "En Pepe", no sé per què li deien Pepe, "l'han afusellat ja." "No fotis! I l'indult?" Doncs el capellà va aconseguir l'indult i el va fer desaparèixer i així el va fer assassinar. ☹

El *re-enactment* com a zona de contacte

ORIOI FONTDEVILA

DEL *RE-ENACTMENT*, la recreació d'escenes del passat, s'ha dit que és una mena d'impuls necrofílic que té la nostra societat: un impuls per tocar, per tenir un contacte directe i fondre's amb allò que ja no existeix. Més explícitament, “un contacte físic amb la mort”¹. El cinema de Hollywood coneix bé l'efectivitat que té el *re-enactment*. Probablement ha estat una de les majors fàbriques del segle xx en la recreació fílmica d'episodis històrics i la revivificació dels seus personatges. En el passat, el cinema hi hauria trobat una font inesgotable de recursos per introduir en la societat un seguit de mitologies sobre l'autenticitat i l'origen. La possibilitat de recrear-nos en el sentiment nostàlgic ha estat una de les marques distintives d'aquest mitjà, i, probablement, un dels punts on es fonamenta la seva mateixa efectivitat com a tal.

No sense una certa paradoxa, l'efectivitat del *re-enactment* implica la negació del mateix mitjà que el fa possible: el *re-enactment* es basa en l'expectativa d'accedir de manera directa a un passat que s'idealitza i que estaria fornit d'experiències en viu, no mediatitzades. És l'acte de naturalitzar el passat i confondre'l amb el present; amb la invisibilització dels intermediaris corresponents. Si bé, per aquesta mateixa eficàcia a l'hora d'estendre ponts entre passat i present, el *re-enactment* també ha esdevingut un dels mitjans que generen més fascinació a artistes visuals i realitzadors audiovisuals que, amb una impetuositat especial des del tombant de segle, cerquen obrir noves perspectives pel que fa al treball en memòria històrica. En aquests casos, l'il·lusió del *re-enactment* es posa generalment en suspens, per propiciar, en canvi, la reflexió sobre els usos que atorguem al passat i investigar a l'entorn de possibilitats noves per articular-lo amb el present.

Piland Galia Kollektiv plantegen, en aquest sentit, una diferència entre els *re-enactments* històrics i els *re-enactments* que anomenen “artístics”: “mentre que la dramatització històrica intenta donar visibilitat a allò que no coneixem i que no podem conèixer, imaginant en detall batalles que no han estat filmades i posant paraules a líders famosos per produir la seves biografies, els *re-enactments* artístics sovint veiem que es limiten a tractar sobre allò conegut, encara que suposi limitar-se a un coneixement parcial de la història, per indagar, en canvi, en els buits de memòria i produir

la genealogia històrica a partir de les condicions actuals”².

Entre els treballs pioners en aquesta direcció, destaca *The Battle of Orgreave* (2001), de Jeremy Deller. El seu autor va convidar els veïns d'Orgreave, policies retirats i un seguit de grups d'aficionats al *re-enactments* de batalles històriques, a visitar un capítol del passat recent que ha estat considerablement controvertit i que encara manté ferides obertes. Es tracta del conflicte que es va produir a pobles del nord d'Anglaterra amb les forces policials de Margaret Thatcher, arran que se n'eradiqués la indústria minera. D'altra banda, un segon treball de referència és *La Commune (París, 1871)*, en què Peter Watkins va realitzar una posada en escena d'aquest capítol clau de la història de la classe obrera. Va consistir en un treball d'investigació col·laborativa amb un seguit d'actors no professionals. En aquest cas, el film posa l'èmfasi a preguntar-se per què aquest esdeveniment ha estat pràcticament esborrat de l'esfera pública i del sistema educatiu francès.

El treball que Tanit Plana i Laia Ramos fan a l'entorn de les memòries de la Guerra Civil de veïns i veïnes de Mollet del Vallès s'inscriu, indubtablement, en aquesta línia del “*re-enactments* artístic”, basant-se més en la reflexió a l'entorn dels mitjans i dels processos en què el passat compareix o desapareix de l'esfera pública que no pas en la seva naturalització. En aquest cas, en tant que *re-enactments*, és important subratllar la suspensió temporal que s'introdueix en el relat històric. Mentre que d'una banda les imatges del projecte són fruit d'haver implicat testimonis de Mollet del Vallès a recordar episodis del seu passat i a compondre'n les escenes, de l'altra ens trobem enfront d'unes imatges on pràcticament no hi ha artificis que suggereixin la pertinença d'aquestes escenes al passat. El passat no es tematitza amb aquesta sèrie fotogràfica, sinó que els records es tradueixen a una estètica contemporània, amb la utilització d'elements i escenaris dels nostres dies; que és on, al capdavant, pertany la memòria que els encarna.

En relació amb aquests casos de “*re-enactments* artístic” podem hipotitzar que l'exercici es planteja deliberadament com una mena de “zona de contacte” entre passat i present³, un espai intermediari, on ambdós temps, més que fusionar-se, es mantenen en tensió. Tot i que amb la seva trobada es produeixen intercanvis, passat i present es posen de manifest, sobretot, com a moments *diferents*. Es tracta, per tant, d'un tipus de recreació que en lloc d'idealitzar un passat originari es basa en la negociació i indaga en els conflictes, com també se

submergeix en l'heterodòxia dels records de diferents procedències per escodrinyar les impureses, els accidents i les contradiccions de la vida mateixa. I també, en lloc de persuadir l'espectador amb l'expectativa de posar-lo en contacte amb un passat més vital, no li acaba donant una altra vivència que la del mateix mitjà on se sustenta l'experiència. ♣

1. Joseph Roach, “History, Memory, Necrophilia”. Apareix citat a: Piland Galia Kollektiv: “Retro/Necro: From Beyond the Grave and the Politics of Re-enactment”; a: Ian Farr (ed.): *Memory. Documents of Contemporary Art*, Whitechapel Gallery, MIT Press, Londres i Cambridge, 2012, p. 163.

2. Piland Galia Kollektiv, *Op. cit.*, p. 162.

3. El concepte “zona de contacte” ha estat formulat per Mary Louis Pratt i, posteriorment, desenvolupat per James Clifford. Es refereix als espais de trobada cultural, que des d'aquesta perspectiva es consideren com a espais de negociació i on es posen de manifest les diferències entre diverses posicions culturals i socials. Nora Sternfeld ha posat en relació aquest concepte amb el treball en memòria històrica. Nora Sternfeld, “Memorial Sites as Contact Zones. Cultures of Memory in a Shared/Divided Present” (2011), a: *Transversal - European Institute of Progressive Cultural Politics*. En línia: <http://eipc.net/policies/sternfeld/en>.

Cuando la memoria regenera la fotografía

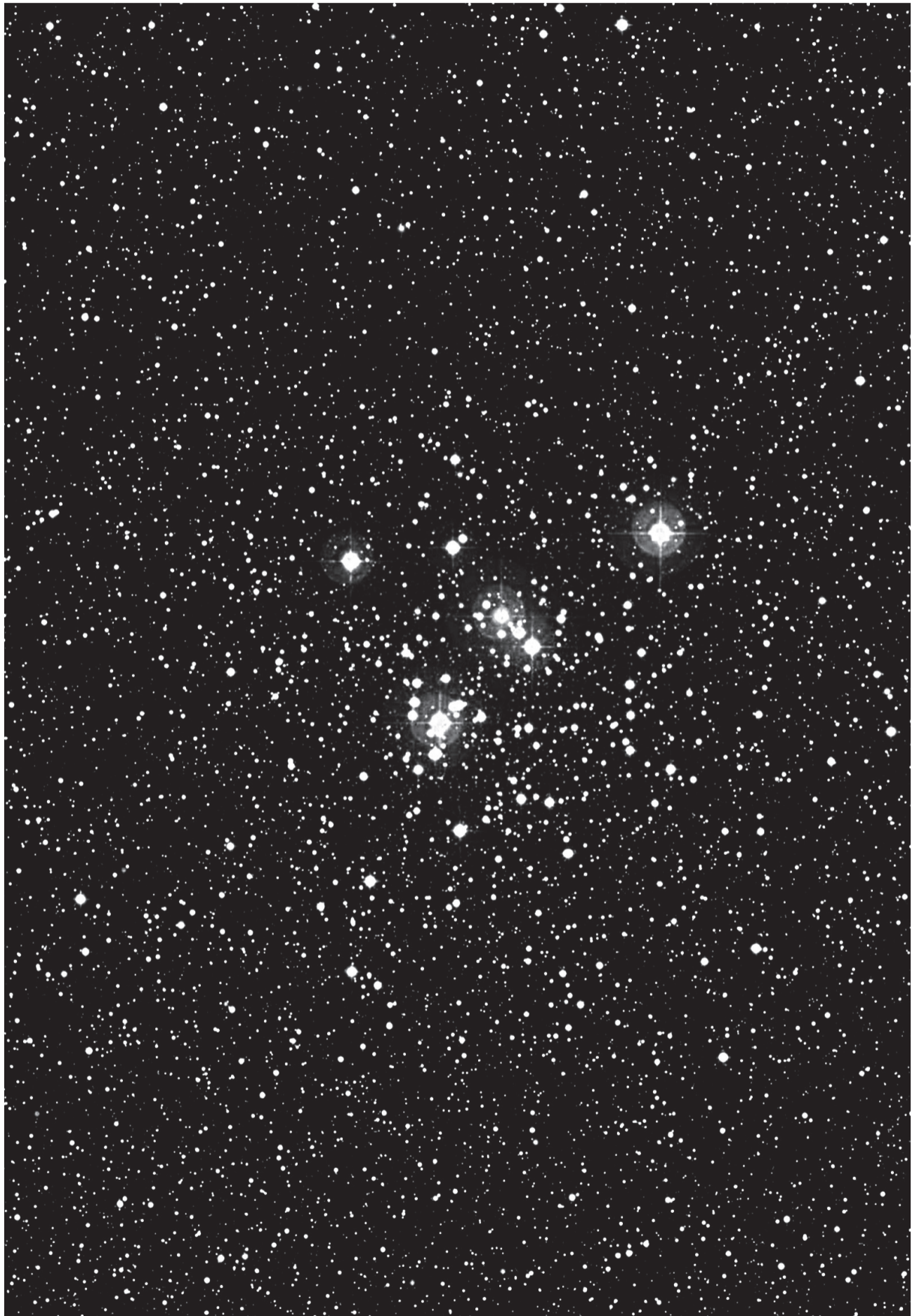
JON URIARTE

TENIENDO EN CUENTA que fue entonces cuando se construyeron los cimientos de uno de los géneros fotográficos más populares, como es el de la fotografía de guerra, resulta paradójico e incluso peligroso que la mayoría de los jóvenes de hoy en día no tengamos ni una ligera idea de lo que fue el día a día de aquellos que vivieron la Guerra Civil Española en un pueblo como Mollet del Vallès. A pesar de que fueron unos cuantos los fotógrafos tanto extranjeros como locales los que cubrieron la contienda, la tendencia propagandística de la inmensa mayoría de las imágenes de la época hizo que estas defendiesen las causas propias o atacasen las ajenas, faltando así a uno de los deberes intrínsecos del medio: la fotografía como memoria tanto individual como colectiva. A falta de un diario como el de Anna Frank, que incluso sin incluir fotografías nos explique en primera persona y desde dentro lo más reprochable, necio e irracional del ser humano, es decir, la guerra, es indispensable buscar nuevas fórmulas para difundir esa información antes de que no tengamos acceso directo a sus verdaderos protagonistas.

Avanzando cerca de la senda que abrieron fotógrafos como Jeff Wall a finales de los años 70, Tanit Plana y Laia Ramos proponen trabajar a partir de la escenificación. Cabe destacar que el propio Wall reflexionó sobre los conflictos armados y su representación con piezas como *Dead Troops Talk (A visión after an ambush of a Red Army patrol, near Moqor, Afghanistan, winter 1986)*, a lo que Plana y Ramos ofrecen un nuevo punto de partida, ya que obviando las referencias de los mass media con los que históricamente se ha trabajado la escenificación, plantean la reconstrucción de situaciones reales que no fueron capturadas, descritas ni mostradas en ninguna de las películas o revistas ilustradas de la época. A pesar de que se acercan, tampoco parten de la captura de recreaciones históricas en las que grandes grupos de personas se reúnen e interpretan los más conocidos y sangrientos campos de batalla de la Guerra de la Secesión Americana de manera lúdica. Del mismo modo que, aun vislumbrándose su influencia, descartan las reinterpretaciones de obras o acciones anteriores realizadas dentro del contexto del arte contemporáneo mayoritarias en las prácticas de la reescenificación.

La propuesta *Exercicis de memòria aplicada, un intent de reconèixer el que és*, en cambio, se nutre de testimonios íntimos y domésticos de aquellos que siendo niños presenciaron y sufrieron el calvario de la Guerra Civil Española, siendo estos la materia prima desde la que vecinos del propio pueblo han llevando a cabo un acto performático específicamente orquestado para la cámara. El proceso de realización de este *tableaux* fotográfico ha ofrecido además una oportunidad única para transmitir esa información, ya que más allá de la habitual transmisión oral, aquellos que han interpretado dichas escenas han podido compartir y revivir en primera persona hechos y situaciones de una gran carga emotiva e histórica para su comunidad. La apropiación, reinterpretación y recontextualización pública de la memoria privada tiende puentes entre la fotografía documental comprometida, que persigue localizar y difundir problemáticas sociales de diferente índole, y el arte conceptual, habitualmente centrado en reflexionar e indagar sobre el propio estatus del arte y las ideas que lo construyen en cada una de sus disciplinas.

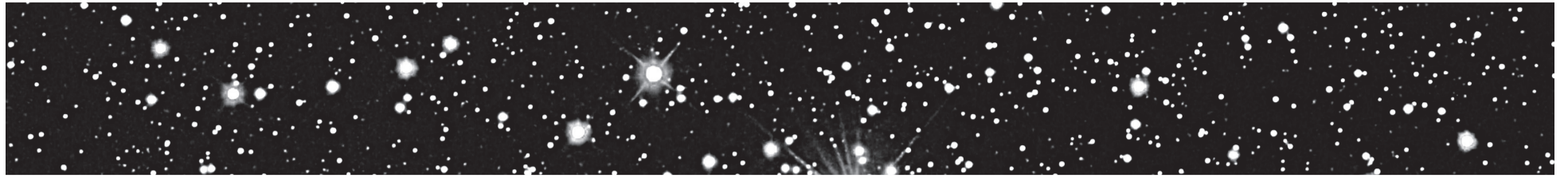
Nuestra memoria, como la propia fotografía, archiva hechos y vivencias desde un prisma personal y de la misma manera que la imagen es incapaz de registrar la realidad que nos rodea más allá del encuadre, nuestra memoria es selectiva por naturaleza. La construcción del recuerdo individual pasa por los filtros de lo íntimo, lo histórico y lo anecdótico, influyendo esas tres variables de manera crucial en el qué y cómo recordamos. Los niños de corta edad suman una cuarta variable poco común pero muy importante en este caso. La inexpe-

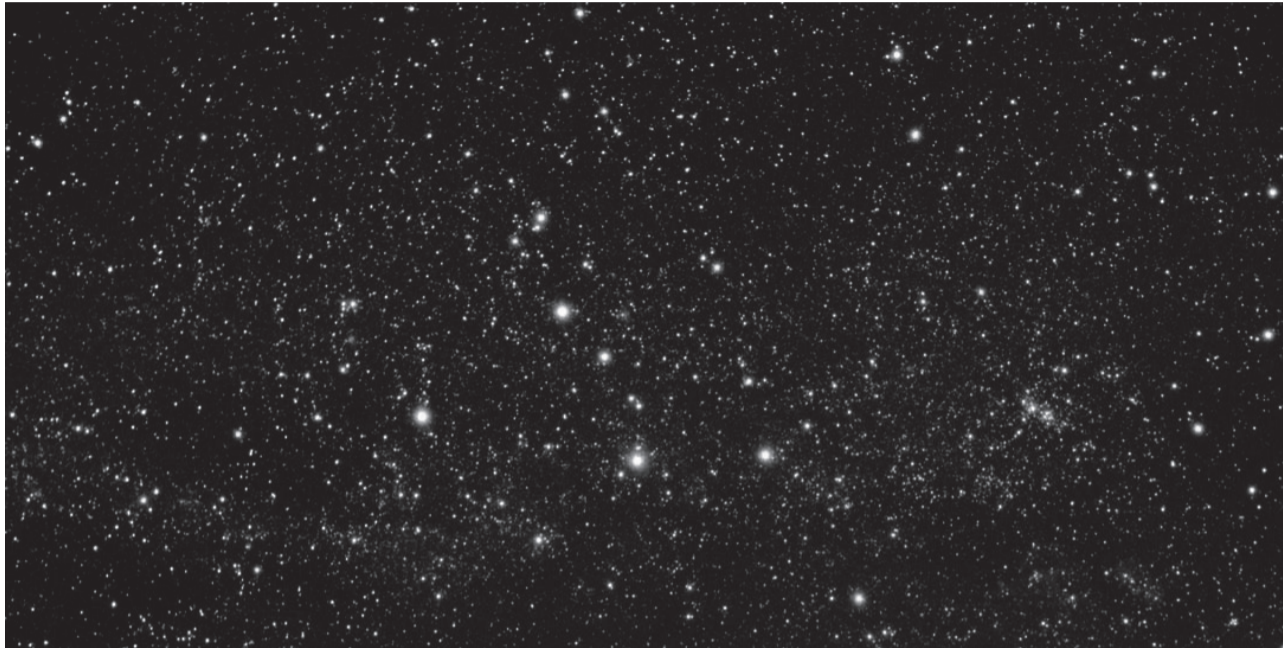
riencia vital y el desconocimiento de cuestiones tan trascendentales y propias de la guerra como son el peligro, el miedo, el dolor, la ética o la moral, y por tanto ofrecen un punto de vista intachable y ajeno a motivaciones ideológicas.

Los protagonistas de estas fotografías estrenaron su memoria con imágenes que representan momentos íntimos vinculados a familiares, históricos por el significado que adquieren las fechas y los hechos en un contexto más amplio,

y anecdóticos en cuanto a lo aleatorio y a menudo absurdo del propio devenir de la vida. Los protagonistas de estas fotografías no protagonizan las imágenes ni aprietan el disparador de la cámara, simplemente proponen el guión de aquello que otros escenificarán. Los protagonistas de estas fotografías ofrecen su memoria como documento y archivo subjetivo desde el que la fotografía hará su trabajo, representando aquello que sus ojos vieron y su instinto quiso registrar. ♣

Constel·lació Mollet

“**E**xercicis de memòria aplicada, un intent de reconèixer el que és” constitueix una proposta a partir de la qual ens apropem a aquelles i aquells que eren infants durant la Guerra Civil i la postguerra a Mollet, per tal de reconstruir i posar en escena alguns dels seus records d’aquells temps. Amb aquest exercici es pretén, d’una banda, portar a la contemporaneïtat aquells episodis relatats pels seus testimonis i, de l’altra, invocar, a partir de la recreació (*reenactment*), unes memòries traumàtiques que, per mitjà del mateix treball, podrien ser conciliades. “Exercicis de memòria aplicada” és un procés gairebé ritual en el qual deixem que la sang torni a brollar d’unes profundes ferides col·lectives, amb la intenció de fer net, de comprendre millor i, finalment, de deixar les ferides a punt perquè es tanquin per sempre.

El projecte es desplega en diferents fases i direccions, des de l’inventari de records, amb les converses amb els testimonis, a la convocatòria del càsting per a la posterior realització de les fotografies finals. Sempre pendents de la circulació de coneixements i experiències entre els testimonis, els participants i l’equip de treball, el projecte tracta de posar de manifest la capacitat que té la memòria de fer col·lapsar el temps lineal, de fer coexistir passat, present i futur i, en conseqüència, ens permet creure en la transcendència dels traumes. En aquest sentit, proposem tancar el procés de treball el mateix dia de la inauguració de l’exposició amb una experiència ritual. De la mà dels testimonis recollits durant l’elaboració del projecte i guiats per una mestra constel·ladora, provarem de crear una cerimònia de conciliació.

Aquesta cerimònia de conciliació s’inspira directament en els treballs de Bert Hellinger (Alemanya, 1925) anomenats

constel·lacions familiars. Diu Hellinger que en la filosofia occidental, al voltant de Descartes i Kant, hi trobem la idea que hi ha una llibertat humana. Si això és així, l’home, per si mateix, reconeix allò que és essencial i per tant pot actuar en conseqüència. Aquesta opinió, estesa i arrelada en la cultura occidental, ha acabat formant la nostra manera d’entendre el món i d’entendre l’home. No obstant això, segons Bert Hellinger, la idea que cadascú és responsable del seu propi comportament i que, per tant, cal que sigui tractat com a responsable últim dels seus actes no es pot mantenir. Per mitjà del seu treball, es fa palès que cadascun de nosaltres està vinculat a moltes altres persones i elements d’un sistema, que estem en ressonància dins d’un mateix camp. La conseqüència extremadament important que d’això en resulta és que, en aquest context, res no es pot perdre, res no pot desaparèixer. Ja no pot mantenir-se més la possibilitat de desfer-nos d’alguna cosa per quedar lliures. En un camp, tot segueix present i continua actuant sobre tots els altres elements del sistema, en particular els que en van ser o n’han estat exclosos, que seran els que promouran l’acció més profunda. El treball sistèmic és un treball sanador experiencial per aprendre i reconèixer tot tipus d’embrollaments mitjançant la mateixa vivència.

És així com el nostre projecte esdevé un intent de recodificar les vivències, no solament dels qui van ser testimonis directes de la Guerra Civil, sinó també de l’herència que aquest episodi ha deixat en tots nosaltres per mitjà d’aplicacions i exercicis fets sobre les restes de la memòria.

TANIT PLANA i LAIA RAMOS

**Tanit Plana
Laia Ramos**

EXERCICIS DE MEMÒRIA APLICADA
Un intent de reconèixer el que és

INAUGURACIÓ

**Dijous
28 de novembre de 2013**

**18.30 h
CONSTEL·LACIÓ MOLLET**

Guiats per Rosaria Simone i Rosó Carreras i, a partir de les experiències narrades de quatre persones de Mollet que van ser testimonis de la Guerra Civil Espanyola quan eren infants, participarem en una experiència ritual de conciliació amb el passat.

**20.00 h
Inauguració de l’exposició**

Participants en el projecte:

Testimonis: Jaume Boix, Pere Fortuny, Àngela Tomàs i Jaume Vilà.
Actors: Blanca, Juan José Asensio, Isidre Botjosa, Anna Cerdà, Guillermo Guiadanes, Gala Guillan, Alex Katib, Adrià Pessarrodona, Alan Pol Peña, Arlette Peña, Francesc Xavier Peña, Aurora Pérez, Eduardo Pérez, Joan Pey, Jordi Plana, Oliver del Pozo, Soledad Quer, Francisca Teruel, Marçal Torras i Iris Vicente.

Tren des de Barcelona: L2 Rodalies Renfe
Estació Passeig de Gràcia (direcció Granollers - Sant Celoni) -
Estació Mollet Santa Fost.
Viatge de 22 minuts - estació a 5 minuts del Museu Abelló.

m
Museu Abelló
Fundació Municipal d'Art

L'APARADOR és visible durant 24 h, els 365 dies de l'any, faci fred o calor.

A tan sols 3 minuts de l'estació de Mollet (Rodalies RENFE) i a 20 minuts de l'estació de Barcelona - Passeig de Gràcia.

Museu Municipal Joan Abelló
Berenguer III, 122.
08100 Mollet del Vallès
T. 93 544 50 99
F. 93 593 32 75
museuabello@molletvalles.cat
www.museuabello.cat

